

Jiří Lukeš ***

Jedním z centrálních bodů věrouky Církve adventistů sedmého dne je čtvrté přikázání, a to v podobě, jak je zaznamenáno v Ex 20,8–11 či Dt 5,12–15, kde je důraz položen na „sedmý den“, tedy sobotu. Biblická sobota je vnímána jako nezaměnitelný znak pravého Božího lidu, který zachovává Boží zákon v „době konce“ a stává se znakem exkluzivity či určitého pocitu vyvolenosti, jakož i vymezením vůči zbytku křesťanstva, který tento starozákonní akcent nesdílí. Na to se samozřejmě vážou otázky, kdy sobota začíná a končí, co je v sobotu možné konat a co ne, co všechno je práce, s čím vším sobota teologicky souvisí atd. Jelikož adventismus nedisponuje „ústní Tórou“, Talmúdem, nemá svůj „Šulchan aruch“ a ani dlouhou tradici, z níž těží judaismus, má sobota v celosvětové a poměrně mladé Církvi adventistů sedmého dne (CASD) svou variabilitu. Způsob jejího zachovávání je ovlivněn kulturně, geograficky, vyvíjí se a míra rigoróznosti odpovídá v mnohém celkové atmosféře ve společnosti dané doby a životní praxi okolí.

Historické okolnosti zařazení soboty do adventistické věrouky – osobnost J. Batese

Adventisté (sedmého dne) se již od počátku profilovali (v USA) jako hnutí orientované striktně na Bibli, k čemuž záhy přibyl „dar prorocství“, jímž byla obdařena E. G. Whiteová, a těmto skutečnostem odpovídal výklad Písma i celá životní praxe věřících. Po neuskutečněním druhém příchodu Ježíše Krista, jenž byl milleristy očekáván po předchozích zklamáních 22. 10. 1844, se milleristický adventismus dostal do vážné krize. **Víra postavená na matematické kalkulaci nebyla dále nosná a dosavadní hnutí, tvořené čekateli parusie z různých denominací, se rozpadalo.** Proud, který se uplynulými událostmi dále zaobíral a který vyhodnocoval, co se vlastně stalo a co datum 22.10.1844 znamená, přišel zejména pod vlivem H. Edsona, F. B. Hahna a O. R. L. Crosiera s výkladem, že se v onen říjnový den Kristus přemístil z prvního do druhého oddělení nebeské svatyně, čímž začal nebesky Den smíření (*jom kippur*). Proroctví o konci světa tedy žilo dál, jen v nové, transformované podobě. Zastánci tohoto výkladu se dále stýkali a na základě svého předporozumění (utvářeného ještě ve svých „starých“ církvích – zvláště metodistické) vytvářeli věrouku, jež odrážela prožité skutečnosti, byla založena na přísném studiu biblických textů a budovala specifický životní styl.

Sobota se do tohoto komplexu nově vytvářené adventistické věrouky dostává postupně, její počátky jsou ještě v době atmosféry očekávání konce a jsou spjaty s baptisty sedmého dne. Pod vlivem R. Oakesové, která nabádala adventistického kazatele (avšak člena metodistické církve), aby začal zachovávat „všechna“ Boží přikázání, přijal na jaře 1844 „biblickou sobotu“ F. Wheeler a začal ji zachovávat. Zhruba ve stejné době se začali k sobotním bohoslužbám scházet také Wheelerem ovlivnění věřící ve státě New Hampshire. Po té přijal sobotu v létě 1844 kazatel baptistů svobodné vůle T. M. Preble a s jeho spisy se až po „velkém zklamání“ v březnu 1845 seznámil také bývalý námořní kapitán J. Bates, jeden ze tří hlavních zakladatelů CASD. Bates souhlasil, že sobota má velmi silný biblický základ a na konci roku 1845 či na počátku roku 1846 ji zakomponoval do sjednocených věroučných článků o Kristově službě v nebeské svatyni jako sedmý den, který začala skupinka adventistických věřících zachovávat. V srpnu 1846 vydává Bates spis s názvem *The Senth*

Day Sabbath: A Perpetual Sign a obeznamuje se svými závěry J. Whitea a jeho nastávající choť E. Harmonovou. Oba s jeho závěry souhlasili a Bates doplňuje ve svých dalších studiích vydaných v letech 1846 až 1849 sobotu o důrazy prorocké a eschatologické (oproti baptistům sedmého dne) na podkladě vlastního studia knih Daniel a Zjevení (zvl. Zj 11–14). Bates došel k názoru, že v nebeské svatyni, kde Kristus přebývá, musí být uložena archa úmluvy obsahující skutečné Desatero, jehož součástí je sobota, a Boží zákon je tak nezpochybnitelným základem pro předadventní soud, který od 22. 10. 1844 v nebesích probíhá. V čase velkého Dne smíření musí být Boží zákon bezpodmínečně zachován a čtvrté přikázání Bates propojil s textem Zj 14,12 – „Zde se ukáže vytrvalost svatých, kteří zachovávají Boží přikázání a věrnost Ježíši.“ (ČEP) Další spojnice vytvořil se Zj 12,17 a s činnostmi šelem ve Zj 13. Sobota se tím stává čímsi, co charakterizuje věrný Boží ostatek oproti všem, kdo nesou znamení šelmy – neděli. Pro Batese je tedy „biblická sobota“ čímsi, co sehrává stěžejní roli v zápase konce věků, co garantuje pravost a věrnost Bohu. V roce 1855 bylo přijato usnesení, že sobota začíná a končí západem slunce, ač Bates zastával stanovisko, že začíná a končí v 18 hodin. Batesem nastavené důrazy (vyjma začátku soboty) se staly ve věrouce CASD stěžejními, byly dále rozpracovány a s rozličnou lokální intenzitou platí stále.

Reflexe problematiky

Jak je patrné z předchozích řádků, adventisté sedmého dne nepřejali svou praxi zachování soboty na základě velmi obtížně proveditelné rekonstrukce judaismu Ježíšových dní, nedovodili ji z rekonstrukce nejranějšího židovského křesťanství v Jeruzalémě či Judei, ale v počátcích důrazu na doslovné znění čtvrtého přikázání stojí badatelská snaha námořního kapitána J. Batese a potřeba vyrovnat se s nenaplněným eschatologickým očekáváním. Při interpretaci biblických textů zde nesehrávají roli teologové a univerzity, ale vůdčí laické osobnosti s mimořádným vykladačským úsilím, avšak s velmi omezenými hermeneutickými nástroji, bez znalostí biblických jazyků či historie křesťanství. Koloritem dění a výkladu biblického textu je dobové klima americké společnosti poloviny 19. století, která již má s nenaplněnými mileniálními vizemi své zkušenosti (viz J. Edwards a „velké probuzení“ v letech 1740–1744). **Funkci teologa nahrazuje v nově vznikající církvi živý prorok (E. G. Whiteová) a transformace zklamání do zájmů apologetických a misijních je poměrně logická. Tohoto svého dědictví se drží adventisté i dnes.** Sobota je dovozována ze starozákonních textů s odkazem na praxi Ježíše či apoštolů, je propojována s učením o svatyni, s akcenty prorockými i knihou Zjevení. **Oficiální hermeneutika neumožňuje historicko-kritické rekonstrukce biblického textu a zvláště ne vývoje raného křesťanství s vyhodnocením Pavlových teologicko-misijních důrazů. V potaz se nebere ani centrálnost vzkříšení Ježíše Nazaretského po jeho ukřižování a dopad těchto událostí do života nejranějších svědků či vyznavačů.** V důsledku těchto událostí vytváří rané křesťanství nové symboly i nové svátosti, prochází odlukou od synagogy vytvořením vlastních bohoslužebných textů a vlastní liturgie. **Otevírá přístup k Bohu lidem všech národů skrze víru v Krista, a to bez obřízky a znalosti Tóry. Veškeré tyto skutečnosti, jež jsou pro pochopení raného křesťanství a rozumění Novému zákonu naprosto zásadní, stojí v CASD zatím mimo závaznou teologickou reflexi, neboť stěžejní je toliko to, co text přímo říká a jaký je jeho překlad.** Skutečnosti spjaté se vznikem textu, politické, sociální, teologické,

psychologické a další motivy, jakož i spory a proudy v nejranějším křesťanství, role večere Páně, ale i prosazování neděle jako symbolu vzkříšení a dne, který je zmiňován již v souvislosti s večerí Páně i samotným apoštolem Pavlem, by vážně narušily koncept i kontinuitu historicky utvářené věrouky této církve. Otázky spjaté s prostupováním kerygmatu z prostředí judaismu do pohanského světa (co vše se zvěstí, že Ježíš byl ukřižován a vzkříšen, může prostoupit do zcela odlišného světa chápání) na své řešení či spíše akceptování v CASD teprve čekají. **Fakt, že Pavel byl farizej a celek Tóry pro něj znamená nutně i „Tóru ústní“, kterou nemůže odpreparovat, ale ani pohanům předat, a sobota je plná rabínských nařízení, bez nichž by nebyla svátkem, není reflektován.** Otázka co je to „biblická sobota“, není rovněž zodpovězena. Je to sobota z doby Mojžíše, Jóšiáše, anebo Ježíše či Pavla? Obsah soboty se bezesporu vyvíjel a rabínská interpretace sobotních nařízení a zákazů rovněž. **Kde je možné navázat, aby se jednalo o absolutně správně zachovávanou sobotu, jež má zaručit v době konce a pronásledování pečeť Božího lidu? Jinak řečeno, co bylo obsahem soboty a jak byla praktikována ranými křesťany do roku 70, do pádu chrámu a po něm, na území Palestiny a mimo ni? Zachovávali např. křesťané v Korintu v době Pavlově sobotu? Je možné se omezit toliko na některé biblické tradice a výpovědi, anebo má přednost Starý zákon před Novým? Je pro křesťana možné dát do závorky apoštola Pavla a překrýt ho Zákonem či Mojžíšem?** Možná je čestnější si připustit, že jaksi vžitá a normativní je přece jen praxe adventních průkopníků, jejichž představa soboty i teologické důrazy byly misíí rozšířeny po světě, a spolu se zaručeně „biblickou sobotou“ byla předána i notná část určitého kulturního a náboženského dědictví jednoho mileniálního proudu Ameriky 19. století. Anebo se jedná jen o důraz na „sedmý den“ a na obsahu až tolik nezáleží, ten může být variabilní, či je sobota kategorií spíše etickou?

Závěr

Navzdory výše zmíněným úvahám je nutné konstatovat, že sobota v CASD vede k určitému pojetí svatosti a je časem setkávání před Bohem i časem sdílení a prolínání lidských životů či nadějí, které se ubírají za stejným cílem. Je dnem studia Bible, dnem kázání i večere Páně. Je dnem, který vnáší do lidského života řád i odpočinek, jakož i nezanedbatelný etický rozměr.

Zatímco např. v České republice byla sobota před rokem 1989 a ještě počátkem 90. let zachovávána velmi striktně, což odpovídalo i životnímu stylu drtivé většiny adventistů, dnes je patrně značné rozvolnění a ze zcela náboženského svátku, v němž náboženské aktivity vyplňovaly celý čas dne, se postupně stává den, kdy je dopoledne navštěvována bohoslužba a odpoledne i večer jsou často věnovány volnému času a společenským nebo sportovním činnostem. Zatímco před rokem 1989 bylo důsledné zachovávání soboty vnímáno i jako určitý protest proti ateistické či totalitní ideologii a sobota byla únikem do alternativního světa Boží blízkosti, projevem naděje i velmi rezistentní víry, věk postmoderny a rozvíjející se tržní ekonomiky sobotní kontury rychle rozmlžil a tvrdě atakoval náboženský obsah i praxi zastánců soboty v České republice a na Slovensku.

Autor je teolog-bibliista.

Životopis

Publikační činnost

Vyučované předměty

*** Mgr. Jiří Lukeš, Th.D.

Odborný asistent na Oddělení biblistiky, Katedry biblistiky a judaistiky HTF UK v Praze.

Vyučuje na Teologickém semináři CASD

Specializuje se zejména na Nový zákon.

Životopis

Vzdělání

1994–1999 studium na ETF UK v Praze, studijní obor Evangelická teologie

2000–2006 doktorské studium na ETF UK v Praze

2006 doktor teologie, Th.D.

Praxe

2005–2009 vědecký pracovník v Centru biblických studií ETF UK v Praze a na Akademii věd ČR

2006–dosud odborný asistent na HTF UK v Praze (Katedra biblistiky, později Katedra biblistiky a judaistiky)

Působení v zahraničí

2001 jednoměsíční studijní pobyt v Amsterdamu

2003 jednoměsíční studijní pobyt v Heidelbergu

2004 dvouměsíční studijní pobyt v Heidelbergu

2004 jednoměsíční studijní pobyt v Tübingenu

Publikační činnost

Monografie

LUKEŠ, Jiří. *Raně křesťanská rétorika: vybrané apokryfní skutky a řeči ve světle rétorických analýz*. Vyd. 1. Praha: Centrum biblických studií, 2009. 378 s. ISBN 978-80-254-6257-7.

Články v odborných časopisech a sbornících

LUKEŠ, Jiří. Rétorika Pavlových řečí v krizových situacích jeho misie. In JURECHOVÁ, Z.; BARGÁR, P. (eds.). *Krizové situace v česko-slovenském kontextu po roce 1989*. Praha: Středoevropské centrum misijních studií, 2011, s. 13-36. ISBN 978-80-903986-4-1.

LUKEŠ, Jiří. Rhetoric of Paul's Speeches in the Critical Situations of his Mission. In JURECHOVÁ, Z.; BARGÁR, P. (eds.). *Crisis Situations in the Czecho-Slovak Context after 1989*. Prague: Central European Centre for Mission Studies, 2011, s. 13-38. ISBN 978-80-903986-5-8.

LUKEŠ, Jiří. Antický román a apokryfní skutky apoštolů na literárním kolbišti své doby. In BENEŠ, J. (ed.). *Otevřené dveře: soubor statí katedry biblistiky*. Brno: L. Marek, 2010, s. 102-136. ISBN 978-80-87127-27-8.

LUKEŠ, Jiří. Paul in the Acts of Paul. A rhetorical analysis of chosen speeches. In BENEŠ, J. (ed.). *Otevřené dveře: soubor statí katedry biblistiky*. Brno: L. Marek, 2010, s. 137-155. ISBN 978-80-87127-27-8.

LUKEŠ, Jiří. Pavel v progymnasmatech Skutků Pavla a Thekly. In TICHÝ, L.; OPATRNÝ, D. (eds.). *Apoštol Pavel a Písmo – sborník z konference*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2009, s. 76-94. ISBN 978-80-244-2465-1.

LUKEŠ, Jiří. „Rétorická kritika“ – její vznik, vývoj a přínos pro oblast novozákonní exegeze. *Theologická revue*, 1-2/2009, s. 86-104. ISSN1211-7617.

LUKEŠ, Jiří. Pavel ve Skutcích Pavla. Rétorická analýza vybraných řečí. In KAMENSKÁ, T. (ed.). *Zborník prednášok z medzinárodnej monoteematickej ekumenickej konferencie*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008, s. 49-70. ISBN 978-80-85486-54-4.

Další

Vypracování zhruba 140 hesel pro připravovaný Biblický slovník, zvláště hesla: „literární formy“, „alegorie“, „diatriba“, „lingvistika“, „diachronní a synchronní výklad“, „mystika“, hesla z oblasti „fauna – flóra“. (Slovník vydává Centrum biblických studií Akademie věd České republiky a Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností.)